

מחנך: אנו נראה להלן שירבעם פחד מכך שהוא עבר על דברי אחיה בעניין זה. אולם, כאמור, הוא היה אדם שבצעירותו סבל מאד כיתום. כאשר זכה לעלות מעלה מעלה ולהיות מלך על ישראל, לא היה לו כל בטחון בעצמו. קשה היה לו להאמין כי אכן יהיה הוא, הנער היתום, ממלא מקומו של שלמה בן דוד. פחד אישי זה בלבד אותו. הוא פשוט פחד שלא רק את המלוכה יפסיד אלא גם את חייו. היכן זה כתוב?

תלמיד: בפסוק כז, "ושב לב העם הזה אל אדניהם אל רחבעם מלך יהודה והרגני".

מחנך: באיזו מילה בא לידי ביטוי עיקר פחדו של ירבעם?

תלמיד: במילה "והרגני".

מחנך: לא. יש מילה בה כלול פחד גדול יותר. נא לעיין.

תלמיד: ירבעם אמר "ושב לב העם הזה אל אדניהם", הוא רואה עוד את רחבעם כאדון גם של עשרת השבטים.

מחנך: פחד זה הרס אותו, ולא יכול היה להתגבר עליו. לבסוף גם העמיד משמרות על הגבולות בשביל שלא יעלו לירושלים. ירבעם הוריש פחד זה כמעט לכל מלכי ישראל אחריו. דוקא מפני שהיה גדול וחשוב, נראה היה למלכים הבאים אחריו שאין לשנות מן הסדרים שהוא קבע.

במשך הזמן התרגלו עשרת השבטים למצב זה, וראו את עצמם עליונים על מלכות יהודה הקטנה. אמנם הם תמיד רצו לקבל את ירושלים ואת בית המקדש בחזרה, אבל בתנאי שיהודה תצטרף אליהם, ולא הם ליהודה. הם אף ניהלו מלחמות ביהודה כדי לצרפם אליהם. על זה עוד נלמד בעזרת ה'.

פרק יג.

הנושא: נביא מיהודה בא להכריז על הכוזב שבחג בישראל.

מחנך: פרק יג נראה כפרק קשה, אם לא יודעים את היסוד לכל העניין. אנו נקצר בו מהעדר אפשרות להאריך. נסו נא לענות לשאלה דלהלן - מה היתה מטרת הנביא מיהודה?

תלמיד: הלא המחנך כתב כבר על הלוח.

מחנך: האם אתה מרגיש זאת בתוך הפרק?

תלמיד: אני חושב שבא רק להפריע להקרבה.

מחנך: גם זה בכלל. בהקמת בית המקדש בירושלים נאסר להקריב מחוץ לו. ירבעם רצה להוכיח שאין זה נכון. הנביא הראה לו מופת שהוא טועה. בכל זאת לא זו היתה המטרה העיקרית. מה היה עיקר הציווי שנצטוו הנביא?

תלמיד: שלא ישוב בדרך שבא. זהו ציווי שנראה ללא טעם.

מחנך: טעם גדול היה בדבר, והוא העיקר, שיעבור כשהוא רוכב על חמורו בשטח גדול ככל האפשר, להראות שהיום לא חג, כי יש ללכת בעיבור השנים אחר ירושלים ולא אחר בית דינו של ירבעם. כמו כן נאסר לו לאכול אצל אנשי המקום, שלא יהנה מסעודת החג שלהם. הנביא הזקן שהטעה את הנביא מיהודה בטוח היה כי ירבעם צודק, והשתדל לבטל את הרושם של פעולת הנביא מיהודה. הוא גם הצליח, כנראה מפני שהנביא מיהודה גם הוא החשיב את ירבעם. הוא האמין כי סופו לחזור בתשובה, וחשב שאכן שב עקב כל מה שראה ביום ההוא.

גם בפרק זה אפשר להאריך. בכל זאת נסתפק בביאור המילים, אם תהיה לכם פעם הזדמנות לתעמקו יותר בכך (ב"דעת סופרים" יש חומר רב בעניין זה).

פרק יד. נושא ראשון. פסוקים א-כ.

הנושא: גזירת ההשמדה על בית ירבעם.

הערה כללית: גם פרק זה יילמד תחילה בביאור המילים. השיחה והויכוח יבואו כחזרה וסיכום.

מחנך: האם למדתם ספר דברים?

תלמיד: לפני שלש שנים בערך. כמעט שכחנו כבר.

מחנך: האם אינך מקשיב לקריאת התורה בשבת?

תלמיד: אבל זו רק הקשבה ולא לימוד.

מחנך: לא נכון. בחזרת הש"ץ אתה כמקשיב בלבד ועונה אמן. קריאת התורה היא לשם לימוד, לשם חידוש הידיעות. בכל אופן אנסה, שמא תדעו להשיב לשאלתי. בפרק יב כתוב על פורענות מיוחדת במינה, חדשה, אשר לה אפשר לכוון פסוק בפרשת התוכחה שבספר דברים המדבר על פורעניות בלתי צפויות.

תלמיד: "גם כל חלי וכל מכה אשר לא כתוב בספר התורה הזאת יעלם ה' עליך" (דברים כח סא).

מחנך: לזה התכוונתי. על איזו קללה שלא נאמרה בתוכחה שבתורה כתוב כאן בפרק יב? נא לבדוק!

תלמיד: "והכרתי לירבעם משתין בקיר, עצור ועזוב".

מחנך: נכון. יש נבואות רבות בתורה על פורענויות. עד עתה לא נזכר שתהיה גזירה שמשפחה שלמה תושמד כליל.

תלמיד: בפרק זה בפסוק ט כתוב במפורש שירבעם עשה עבודה זרה. זה לא כפי שלמדנו שהעגל היה רק סמל ולא עבודה זרה ממש.

מחנך: דוקא פרק זה מסייע למה שלמדנו. ירבעם השתדל להסביר שהעגלים אינם עבודה זרה וכי בעצם לא עשה שום דבר רע בזה שעזב את ירושלים, הוא טען להצדקתו ששלמה לא היה מלך טוב כלל וכלל וגם לא צדיק. בית המקדש שהוקם על ידו אינו שייך לכל ישראל. רוב העם היה אתו בדבר הזה, וראו ביהודה שבט שפרש מן הכלל ולא רוצה ללכת עם רוב העם.

אמנם כנראה ידע ירבעם שהנביא אחיה אינו מסכים אתו. כאשר חלה בנו בכל זאת החל לחשוש שמא באמת חטא. הוא החליט לשלוח לשאול לאחיה בעוון מי נענש הבן, בעוון עצמו או בעוון אביו, ואם בעוון האב, האם כל כך גדול עוונו שבנו ימות בגללו.

תלמיד: הלא הוא אמר לאשתו להתנכר כדי שאחיה לא ידע מי היא.

מחנך: זה מאד לא מסתבר, שביקשה ברכה סתם עבור איש בלתי ידוע. אם לא ידע מי היא, איך יברך אותה?

ברם ירבעם לא ביקש שאשתו תתנכר לפני אחיה עצמו, אלא לפני ישראל, כדי שלא ידעו שירבעם שלח אל אחיה. ירבעם היה פיקח, וניחש כי הנבואה תהיה רעה, ורצה שהדבר לא יודע לכל ישראל. אילו שלח שליח אחר, או לו היה שולח את אשתו בגלוי, אי אפשר היה להסתיר את הנבואה. אבל אחיה הכריז באזניהם של כל אלו שהיו לידו כי הוא מכיר שזו אשתו של ירבעם, ולא יעלה בידה להסתיר זאת.

הוא ביקש ממנה למסור לירבעם שאל יטעה לומר שהעגלים הם רק סמלים. סמלים מעין אלה מסוכנים הם וכמוהם כעבודה זרה, מפני שהעם יטעה אחריהם ויחשבם לאילים ממש. ובעיקר גדול חטאו, שדחה את קדושת ירושלים, אשר אחיה ציוה עליו במפורש לשמרה (יא לב).

יש בדברי אחיה גם שבחים גדולים לירבעם, מה הם?

תלמיד: הוא לא אמר שהוא רשע גמור, אלא שאינו צדיק כמו שהיה דוד "אשר הלך אחרי בכל לבבו לעשות רק הישר בעיני" (פסוק ח).

מחנך: נכון מאד. זוהי עדות נוספת שירבעם יכול היה להיות צדיק כדוד, מפני שגם הוא היה איש גדול. הוא עשה דברים ישרים וטובים רבים, אבל עשה גם דברים רעים. אילו היה רשע ממש, איך אפשר לדמותו לדוד, מה הקשר ביניהם?

תלמיד: אם כך הדבר, למה נגזרה עליו גזירה קשה כזו? למה לא הגנו עליו המצוות שעשה?

מחנך: שמעו, בעיני הדבר פשוט וברור, אמנם יתכן כי יהיו חולקים על דעה זו, שנראית כחדשה קצת, אף כי איננה חדשה כלל וכלל.

עיקר העונש שה' מעניש את בני ישראל בכלל ויחידים מישראל בפרט, איננו על עבירות גסות! בחוטא הגס צריכה להתעניין המשטרה. החוטא הגס הוא בכלל אדם קצת בלתי נורמלי, ויש דרכים שונות לעסוק בו. בשביל חוטאים כאלה אין צריכים נביאים. יש די דברים בתורה ובסדרי המלכות.

העונש החמור בא על החטאים הנראים כעדינים, על חטאים של אנשי ציבור או האחראים לציבור, הגורמים במעשיהם לקלוקל העם. בודאי שהיו לירבעם זכויות רבות. אילו היה איש פשוט בלי ספק היו נמצאים עליו מלאכים מליצים שיצילוהו מן הרע בזכות המעשים הטובים שעשה. אבל הוא היה מלך ישראל, ממלא מקומו של דוד, מלך עם קדוש ועליון, והנה בשל הכבוד שלו, מפני שפחד שמא יורידוהו מן המלוכה, בגלל זה בלב את ראשיהם של ישראל. אתם זוכרים בודאי את פרשת פסל מיכה. אפשר שמיכה עשה לא פחות מירבעם, וירבעם אולי לא עשה יותר ממיכה. על מיכה לא נזכר שנענש עונש יוצא מן הכלל. הוא היה איש טועה, ומת ועבר מן העולם יחד עם טעותו. אי שם במדורי הגיהנם טוהרה נפשו, ומיכה זכה בחיי העולם הבא. לא כן ירבעם הפיקח, העושה מלאכה טובה, המלך הגדול שישראל ראוהו כממלא מקומו של שלמה, הוא נענש בעונש אשר לא כתוב אפילו בתורה. כל בני משפחתו נועדו למות מות נבלים, ואף לא להקבר. הוא עצמו אמנם כן נקבר, כנראה בגלל מעשיו הטובים הרבים, אבל נכתב בגמרא שירבעם אין לו חלק לעולם הבא. ונדון בגיהנום לדורי דורות! שמו ממש לתועבה!

תלמיד: המחנך כבר הסביר לנו לפני כן על החטאים הגסים והעדינים. בכל זאת רבים לועגים להסברים אלו.

מחנך: לדעתי זה יסוד בהבנת תולדות ישראל.

ואפשר להסביר את הדברים גם בלשון אחרת. החטאים מתחלקים לשני סוגים, מוחלטים ויחסיים. חטא מוחלט הוא לחלל שבת, לשדוד ולגנוב ללא שום סיבה, לא להניח תפילין, לאכול טרף. חטא יחסי הוא לאכול במסעדה שכשרותה אינה בטוחה כל כך, להניח תפילין בלתי בדוקים ובחפזה, להתפלל ללא כוונה, לא לדקדק כל כך בעניני כספים במסחר, ללמוד פחות מדי, לא לכבד איש את רעהו בצורה מספקת. או דוגמא אחרת - צעיר בעל כשרונות מצויינים בן להורים מבוססים הלומד בישיבה מצויינת ואינו לומד בעיון המספיק ולא מתפתח להיות גדול בישראל - הוא צעיר רע, אף כי הוא טוב לאין ערוך מחבריו שלא לומדים בכלל, או מוסרים את זמנם ללימודים אחרים. זה צעיר רע באופן יחסי, אבל לא באופן מוחלט. בת הלומדת בבית ספר חרדי ואיננה מתנהגת כראוי בפרטים קטנים, מגנים

1. רמב"ן ספר הגמול ענין יום הדין הגדול.

אותה, אף כי איש לא יאמר דבר נגד שכנתה המתנהגת פי כמה גרוע ממנה, אבל לא למדה ולא חונכה לחיי תורה וצניעות. כך הוא עם חטאי ישראל ביחס לחטאי אנשים אחרים.

ועוד דוגמה. בבית אחד גרים יהודי וגוי. הגוי מקיים שבע מצוות בני נח, ועל כן הוא מחסידי אומות העולם (רמב"ם מלכים פ"ח ה"א), היהודי מקיים גם הוא רק שבע מצוות אלו ואף יותר מזה, בכל זאת הוא נחשב פושע ישראל. הגוי הזה הוא חסיד יחסי לנדרש ממנו, והיהודי נחשב חוטא יחסי, כל עוד איננו מקיים את כל התורה בשלמות.

שימו לב לדברי ה' על ידי אחיה וראו מה היא הסיבה הראשית לעונשו של ירבעם?

תלמיד: "יען אשר הרמותיך מן העפר ואתנך נגיד על עמי".

מחנך: נכון מאד. אני שמח שאתם מתחילים להתעמק בדבר. נא להתבונן, מה זה חשוב שירבעם הורם מן העפר? אמנם אפשר לומר שזה חטא מפני שאינו מכיר תודה לה', אבל איך אפשר לדבר על חטא של חוסר בהכרת הטובה יחד עם חטא של עבודה זרה? למעשה אכן הקשר הוא רב מאד. יש בתוכנו אנשים רבים שדוקא משום שה' הרים אותם מעפר מעוני ושפלות ונתן להם תפקידים חשובים עושר וכבוד, הם נעשים דבקים עד מאד בכספם ובכבודם, כל פירור של כבוד או אגורה של כסף הם בעיניהם ערך בלתי ישוער, בגללם הם עלולים לקלקל דברים קדושים ועליונים. הם דוחקים רגלי אנשים חשובים מחשש שמא זה יזיק למעמדם, מפני שהם מזלזלים בכל אדם שאיננו הולך בעקבותיהם. כך היה עם ירבעם, שנתפס לפחד שמא ישללו ממנו את מלכותו, שנעשה חולה מפחד פן יהרגוהו, שראה בכל איש יהודה מתנגד לו. בגלל חטאים כאלה נענש ירבעם ונענשים כל ישראל עד היום הזה, יותר מאשר בחטאיהם של כמה בעלי תאוה נורמליים או לא נורמליים.

[בעניין זה כמעט ואיננו זקוקים אף להגדרות של חטאים גסים, מוחלטים, וחטאים עדינים, יחסיים, כמו שיש צורך בזמן שאנו מדברים על חטאי ישראל האחרים, חטאים מסוג זה הם מוחלטים].

תלמיד: אבל בפרק זה כתוב גם על גלות ישראל. הלא ירבעם הוא שחטא והחטיא, למה יענשו ישראל?

מחנך: עוד אינני בטוח מי היה הגורם העיקרי לכל מה שהתרחש, העם או ירבעם, סוף סוף ירבעם נקרא ונתמנה על ידי העם (לעיל יב כ). הם ראו את כל מה שעשה ולא נלחמו בו, ואף לא מיחו בידו. היכן היו הקנאים לדבר ה' שיהרסו את מקדשיו ואת עגליו, שיקנאו את כבוד ירושלים ובית המקדש? [אכן גם חטאם זה היה חטא יחסי ולא מוחלט, כי הם לא הודו שיש חשש של עבודה זרה במקדשי ירבעם].

תלמיד: היו קנאים. הלא כתוב בפסוק כא שרחבעם הקהיל מאה ושמונים אלף איש להילחם בישראל, אבל ה' ציוהו לא לעשות כן.

מחנך: עיין נא יפה על מה הם ביקשו להילחם?

תלמיד: להשיב את המלוכה לרחבעם.

מחנך: זהו הדבר. אילו יצאו להילחם נגד מקדשי ירבעם, בודאי לא היה נאמר להם לחדול. חוץ מזה, אלו היו בני יהודה ובנימין בפקודת רחבעם, אבל עשרת השבטים לא נלחמו נגד ירבעם, מפני שלא ראו את הדברים כרעים כל כך. החטא היה עדין מדי מכדי שיוכר לכל שהוא רע וגרוע. בעזרת ה' עוד נשוב לשאלה זו בהמשך הלימוד בספר מלכים.

פרק יד. נושא שני. פסוקים כא-לא.

הנושא: המבוכה והמשבר הקצר ביהודה.

הערה **למחנך:** גם שיחה זו תתנהל לאחר שילמדו את הפרק בפשטות.

מחנך: אחת הסיבות למשברים בחיי עמנו היא חוסר הבנה בדרכי העונשים של הקב"ה. כולנו נענשים מדי פעם בפעם. אנו שואלים תמיד: למה? לא תמיד זה ברור. גם כאשר הדבר ברור, יש לנו הקפדה. הלא יש לנו גם זכויות. הלא היסורים והסבל מפריעים לעבודת ה', אם כן למה אין ה' נותן לנו טובה? בעיקר מזדעזע עמנו כאשר משבר גדול פוקד אותו לאחר ימים שבהם נדמה היה כי הנה אנו עולים למעלה למעלה.

כך היה ביהודה לאחר המרד של עשרת השבטים במלכות יהודה ובבית המקדש. ישנה בידינו מגילת איכה, שבה מקונן ירמיה על חורבן ירושלים בידי האויבים. אין בידינו מגילת קינות על מה שהתרחש בירושלים לאחר המרד במלכות בית דוד. האם אתם יכולים לתאר לעצמכם תמונה כל שהיא ממה שהיה? אם לא למדתם מגילת איכה, אני אכתוב על הלוח חלקים מכמה פסוקים, ותראו שהם מתאימים גם לשעה זו:

"איכה ישבה בדד העיר רבתי עם... האם זה מתאים?"

תלמיד: בודאי. תחילה עלו שנים עשר שבטים לרגל לבית המקדש וגם לעסקים שונים. עתה באו רק שני שבטים.

מחנך: יותר מזה. גם אנשי יהודה לא באו לירושלים כולם. לא קל היה לבוא להקריב בבית המקדש הנמצא במרום הרים. כאשר באו המונים רבים, אחד משך את רעהו. עתה פתאום פחת מספר הבאים והגיע אך לעשירית... גם רבים מבני יהודה החלו לחשוב כי צודקים אחיהם בני עשרת השבטים, האומרים שאין ירושלים קודש, ושמותר להקריב קרבנות בכל מקום, כמו שהיה לפני בניין בית המקדש. למה ללכת רחוק? ראו (פסוק כג) מה הם החלו עתה לבנות?

תלמיד אחד: הם בנו במות, כמו שבנו לפני בניין בית המקדש.

תלמיד שני: אלו היו במות לעבודה זרה.

מחנך: לאו דוקא. היו כנראה גם במות לעבודה זרה, כמו שהיו האשרים, אבל רוב הבמות היו לעבודת ה', להקריב קרבנות, והן התקיימו מאות שנים, עד ימי חזקיהו המלך. כל מלכי יהודה הצדיקים לא יכלו לבטלן, מפני שגם בני יהודה נדבקו מן המחשבה הרעה של עשרת השבטים שירושלים איננה קדושה והבמות אינן אסורות. אילו נלחם המלך נגד עדה זו לא היו שומעים לו.

ראו מה אירע אז?

תלמיד: מלך מצרים בא למלחמה.

מחנך: מצרים שלא נלחמה בישראל במשך מאות שנים, מצרים שאיתה קשר שלמה המלך ידידות כל כך גדולה, באה למלחמה. בהתקפה פתאומית הגיעו עד ירושלים, שדדו ורוששו את העיר. כדבר הזה לא אירע מיום כניסת ישראל לארצו!

תלמיד: האם כבשו המצרים גם את ארץ עשרת השבטים?

מחנך: מהכתוב נראה כי התכוונו רק ליהודה.

תלמיד: הלא גם עשרת השבטים חטאו?

מחנך: נראה כי המצב בימים אלו ביהודה היה גרוע מאשר בעשרת השבטים. בין עשרת השבטים לא שרר שום רגש של אכזבה. העניינים התנהלו כסדרם, מחוץ למה שהיה בדרך ובבית אל, שהיו מקומות לא מרכזיים, ויתכן כי בימים הראשונים לא באו לשם אנשים רבים. בתחילה בודאי גם לא התכוון איש לעבודה זרה בבואו למקומות אלה, לא כן היה ביהודה. רבים מבני יהודה הפסידו את פרנסתם, נתמעטה העבודה, ירדו הרווחים. העם לא הבין מה קרה פתאום. למה הרשו משמים שרעה גדולה כזו תבא על העם? מחשבות כפירה צצו בלבבות. ידי השלטונות רפו. בגלל ההזנחה והיאוש גברו מעשים רעים בארץ.

אבל בעיקר יש כאן תופעה המצויה תמיד. ה' ממחר להעניש את הטוב יותר, כדי להחזירו מדרכו הלא טובה. כך אירע גם הפעם. לאחר מלחמה זו בא שינוי רוחני גמור. דבר זה מתואר בספר דברי הימים (ב' יב ה-ט). שמעיה הנביא הוכיח את רחבעם ואת השרים על אשר עזבו את ה', והם חזרו בתשובה.

תלמיד: הלא גם פילוג הממלכה היה עונש. למה לא עורר עונש זה לתשובה, והמלחמה כן עוררה?

מחנך: בודאי שהשפעת שני עונשים גדולה יותר. אולם בעיקר יש כאן תופעה אחרת, המצויה בחיי ישראל עד היום. עם ישראל מתעורר רק לאחר זעזועים גדולים, שעל ידם הוא מכיר כי יש דין ויש דיין, ואין הוא יכול ללכת בדרכי לבו. רק אז הוא פוקח את עיניו! העזוע

של ההתקפה המצרית היה גדול ועצום. חלק גדול מאד של הכסף שנאסף בימי שלמה אבד בבת אחת (אגב, גם זה דבר ההולך ונשנה בתולדות ישראל). החרפה והבזיון של הכשלון היו גדולים. כל אנשי הארץ הכירו שאין להם על מי להישען אלא על אביהם שבשמים.

פרקים טו-טז. פסוקים א-לד, א-י.

הנושא: חמישים שנה של מלכות כפולה?

הערה למחנך: פסוקים אלו ילמדו תחילה בפירוש המילים, לידיעת החומר ולהסברים קלים. הדיון בנושא יבוא בסיכום.

מחנך: כל מה שלמדנו עד עתה בספר מלכים נמשך קצת יותר מארבעים שנה. מרכזם היה בירושלים, העיר העתיקה שדוד קידשה על פי שמואל הנביא. היא היתה קדושה לכל האומה קצת יותר משבעים שנה. מעתה מתרחקים המאורעות מירושלים, שנשארה הבירה של המדינה הדרומית הקטנה. הממלכה החדשה של עשרת השבטים מחפשת לה מקום לשבת בו, ומחליפה אותו במשך כחמישים שנה.

תלמיד: מה? ירושלים היתה בירת ישראל רק כ-70 שנה?

מחנך: כן, כך היה בימי הבית הראשון.

תלמיד: שמעתי בזמן הויכוח על ירושלים באסיפת האומות המאוחדות שכך טען אחד משונאי ישראל. לא האמנתי שאמת הדבר.

מחנך: לצערנו ולבושתנו זו אמת. רק בימי הבית השני התאחד העם סביב ירושלים, אבל אז כבר חסרו רבים מעשרת השבטים. חטא זה הוא אחד הגדולים ביותר שלנו, שעליו נענשנו קשות, שלא יהיה לנו חלק בירושלים במשך אלפי שנה. אולם נשוב לעניין שאנו לומדים. אין לנו בספר מלכים פרטים רבים על חמישים השנים הראשונות של הממלכה הכפולה. בספר דברי הימים יש קצת יותר פרטים, אולם אנו נקצר בזה, כי אלו שנים שלא השפיעו הרבה על מהלך ההיסטוריה שלנו, בכל אופן לפי הידוע לנו. נסכם לנו מי היו המלכים שמלכו אז והיכן היתה העיר הראשית של עשרת השבטים. עיינו בספר.

תלמיד: תחילה ישב ירבעם בשכם (יב כד). אחר כך יצא לפניאל (שם). אחר כך היה בתרצה (יד ז).